

3. Сидорова А.С. Профілактика булінгу серед підлітків загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ipress.ua/articles/buling__nauposhyrenishyyu_proyav_dyskryminatsii_dytyny_159986.html

4. Український інститут дослідження екстремізму. Дослідження «Стоп шкільному тероризму! Профілактика та протидія булінгу.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://naurok.com.ua/stattya-profilaktika-bulingu-sered-pidlitkiv-v-zakladah-zagalno-seredno-osviti-111217.html>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-358-6-43>

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА НОРМА ЯК БАЗОВИЙ ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Хоменко Андрій Анатолійович

здобувач освітньо-наукового рівня (доктор філософії),

Науково-дослідний інститут публічного права

м. Київ, Україна

В ч. 1 ст. 1 Кримінального кодексу України закріплено, що його завданням є «правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання правопорушенням» [1]. Виконання цього завдання відбувається за рахунок включення відповідних положень, необхідних для виконання цього завдання, у кримінально-правову норму.

Норма права є первинною «клітиною» правової матерії. Саме за допомогою своїх норм право закріплює різні моделі поведінки, регулює та охороняє суспільні відносини, що піддаються правовому регулюванню чи потребують його.

Кримінально-правова норма – це особливий вид соціальних правил поведінки загального характеру, що встановлені, визнані чи санкціоновані компетентним органом держави або в іншому, передбаченому нею порядку, які мають загальнообов'язкову силу, регулюють суспільні відносини в інтересах громадян і суспільства, виражаються публічно у формально-визначених приписах, як правило, в письмовій формі, та передбачають можливість застосування державно-

примусових заходів, включаючи відповідальність перед державою в разі порушення цих норм з метою їх підтримання та неухильного виконання.

Механізм правового регулювання являє собою в загальному плані процес нормативної упорядкованості суспільних відносин шляхом переведення їх у правовідносини, який включає в себе стадії:

1. правової регламентації суспільних відносин;
2. виникнення суб'єктів таких відносин з відповідними правами та обов'язками;
3. реалізація такими суб'єктами своїх прав та обов'язків;
4. застосування права [2, с. 3].

Центральну роль у такому механізмі відіграє кримінально-правова норма, яку прийнято вважати своєрідним «будівельним» матеріалом, з якого складається вся правова система і в цьому полягає її основна сутність.

Кримінально-правові норми, будучи різновидом соціальних норм, водночас мають наступні «індивідуальні» ознаки, зокрема:

- загальнообов'язковий характер;
- поширеність на всіх учасників суспільних відносин, незалежно від їх волі і бажання, оскільки право призначене для встановлення і підтримки правопорядку в суспільстві.

Структура норми права – це логічно погоджений її внутрішній зміст, обумовлений фактичними суспільними відносинами, що характеризується наявністю взаємозалежних і взаємодіючих елементів, реально виражених у нормативно-правових актах. Структура норми права розкриває умови, зміст і правові наслідки взаємодії правомочної і зобов'язаної особи. Традиційно вона складається з трьох елементів – гіпотези, диспозиції і санкції [3, с. 1].

Гіпотеза – це елемент структури, що вказує на конкретні життєві обставини (умови), за наявності або відсутності яких і реалізується норма права. Тобто гіпотеза надає цим життєвим обставинам юридичного значення. Вона може бути простою або складною [4, с. 217]. У статті 429 Кримінального кодексу України, що має назву “Самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю”, зазначається: “Самовільне залишення поля бою під час бою або відмова під час бою діяти зброєю, – карається позбавленням волі строком від п’яти до десяти років”. У даному випадку гіпотезою, по суті, буде лише одна обставина, яка повинна братися до уваги при застосуванні цієї статті: “під час бою”, адже якщо суб'єкт залишає поле бою до бою, то застосовується інша стаття (дезертирство). Це приклад простої гіпотези, але якщо норма має декілька обставин, то така гіпотеза має назву «складна».

Другим елементом структури норми права є диспозиція, котра містить саме правило поведінки, відповідно до якого мають діяти

учасники правовідносин. В нормах Особливої частини КК диспозиція називає заборонене правило поведінки і залежно від форми та виду поділяється на просту, описову, відсылну та бланкетну. Описова називає заборонену поведінку та вказує (розкриває) її ознаки (напр., ст. 127 ч. 1 КК «Катування»). Відсылна не називає заборонену поведінку, а відсилає для з'ясування змісту до іншої правової норми або частини норми цього самого нормативного акта, наприклад, ч. 3 ст. 258 ККУ «Терористичний акт» – «Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті...», тобто для з'ясування змісту треба звернутись до частини 1 та частини 2 цієї статті). Бланкетна диспозиція, як і відсылна, вона не розкриває змісту забороненої поведінки, а для з'ясування його відсилає до іншого нормативного акта.

Санкція (з латин. *Sanctio* «найсуворіша постанова») – складова частина норми права, яка в разі невиконання норми визначає заходи державного впливу головним чином у формі примусу [5, с. 2].

Частина 1 статті 119 Кримінального кодексу України передбачає: “Вбивство, вчинене через необережність, – карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк”. У даному випадку санкція встановлюється за “вбивство, вчинене через необережність”, тобто за акт поведінки, що виявляється в дії, спрямованій на позбавлення життя. Інакше кажучи, логічно було припустити, що покарання (санкція) встановлюється за дотримання диспозиції (за вбивство), а не за порушення диспозиції (за не вбивство).

Отже, Задля виконання основних завдань, які зазначаються у Кримінальному кодексі України необхідно знати поняття, ознаки та структуру кримінально правової норми, яка становить базу кримінального права.

Кримінально-правові норми – це законодавчо оформлені правила правомірної поведінки, що відрізняються особливою імперативністю вираження державної волі та тим, що призначені для регулювання відносин між громадянами та державою в особі правозастосовчих органів, пов'язаних з фактами кримінально-протиправного діяння, покарання, а також звільнення від кримінально-правової відповідальності та покарання.

До структури будь-якої правової норми відносяться гіпотеза (в якій зазначається, за яких обставин норма вступить у дію), диспозиція (у якій формулюється правило поведінки, права і обов'язки) та санкція (у якій встановлюються заходи державного примусу, що застосовуються при її порушенні).

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Стрельцов Є.Л. Кримінально-правова норма: сутність та призначення, 2019, 4 с.
3. Сухонос В.В. Структура правової норми у контексті теорії права, 2009. 5 с.
4. Шевченко Є. В. До питання про зміст та місце гіпотези у структурі норми кримінального права. *Економічна теорія та право*. 2016. № 1. С. 213-223
5. Денисова Т.А. Поняття кримінально-правової санкції, 2020. 7 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-358-6-44>

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В АВТОТРАНСПОРТНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ¹

Христинч Інна Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент,

старший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень,

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності

імені академіка В. В. Сташиса

Національної академії правових наук України

м. Харків, Україна

23 червня 2023 р. лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. Це означає реформування правового поля та трансформація національної правової моделі відповідно до *acquis communautaire* ЄС. Таким чином, результативність процесу входження України до Європейського співтовариства залежить від якості реформування тих правових інститутів, які покликані забезпечити належний правовий захист прав і свобод людини та громадянина від злочинних посягань. Вагомою складовою цього процесу в кримінально-правовому аспекті є

¹ Тези наукового повідомлення підготовлено у межах розробки фундаментальної теми дослідження «Стратегія запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні» відділу кримінологічних досліджень НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України (номер держ. реєстр. в УкрІНТЕІ 0120U10561).